

Klassen- management

Noordhoff Uitgevers

Miriam Klamer-Hoogma

2^e druk

Klassenmanagement

Miriam Klamer-Hoogma

Tweede druk

Noordhoff Uitgevers Groningen/Utrecht

Ontwerp omslag: G2K (Groningen-Amsterdam)

Omslagillustratie: Stocksy / Lumina

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever,
ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te
achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op
teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te
nemen met de uitgever.

*Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die
desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uit-
gever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen ge-
gevens houden zij zich aanbevolen.*

0/18

© 2018 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Utrecht, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag
niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd ge-
gevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektro-
nisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voor-
afgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van
reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel
16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen
aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl).
Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en an-
dere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stich-
ting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060,
2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

*All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval
system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photo-
copying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.*

ISBN (ebook) 978-90-01-88971-5

ISBN 978-90-01-88970-8

NUR 841

Woord vooraf

Klassenmanagement staat meer dan ooit in de belangstelling. Sinds de invoering van passend onderwijs is het organiseren van een leeromgeving waarin tegemoet gekomen wordt aan zeer diverse onderwijsbehoeften van kinderen, de grootste uitdaging van leraren geworden. In dit boek wordt een integratief antwoord gegeven op deze uitdaging in de vorm van theorie en klassenmanagementstrategieën.

De laatste jaren zijn duizenden studenten en leraren aan de slag gegaan met de eerste editie van het boek. Het blijkt dat *Klassenmanagement* gebruikt wordt in diverse fasen van het leraarschap: zowel door studenten en startende leraren om de basisvaardigheden te leren hoe je een positief en productief groepsklimaat kunt organiseren, als door gevorderde leraren die vanuit de systematiek van handelingsgericht werken (HGW) passend onderwijs willen faciliteren.

Op basis van ervaringen van studenten, leraren en nieuwe inzichten die uit onderzoek naar voren zijn gekomen, zijn er in deze tweede, volledige herziene versie van *Klassenmanagement* een aantal dingen veranderd en toegevoegd. De uitgangspunten zijn echter hetzelfde gebleven. In dit boek wordt een positieve taal gehanteerd, behorende bij het nieuwe onderwijsparadigma dat uitgaat van recente inzichten op neuropsychologisch gebied en de nadruk legt op de lerende zelf. In deze benadering worden kinderen aangesproken vanuit hun behoeften en talenten in plaats van vanuit deficiënties. Er wordt niet uitgegaan van leerkrachtgestuurd onderwijs met het curriculum als doel en het kind als object, maar van leerlinggestuurd onderwijs, waarbij kinderen eigenaar zijn van hun eigen leerproces. Dit alles speelt zich af in een rijke leeromgeving, waarin de inhouden niet allemaal van tevoren zijn vastgesteld, maar waar het leven met zijn opmerkelijkheden en momentane gebeurtenissen doorheen mag stromen.

Dit boek is ook geschreven vanuit een eclectische en holistische benadering van onderwijs. Mijn collega's uit het veld zullen invloeden herkennen uit het adaptief onderwijs, het montessorionderwijs, de humanistische psychologie, de ecologische pedagogiek, de cultuur-historische school en het sociaal constructivisme. Studenten wil ik niet één visie of mijn visie opleggen, maar wel wil ik hen een benadering van kinderen vanuit de positieve psychologie bijbrengen. Alles begint immers met (vanuit bewondering) kijken en (actief) luisteren naar kinderen en jouw (weloverwogen) reactie daarop als (toekomstige) leraar.

Wat is nieuw of anders in de tweede editie? De hoofdstukindeling is gewijzigd. Er zijn nieuwe organisatie modellen met betrekking tot zelfstandig werken en differentiëren toegevoegd, waaronder modellen voor een combinatie-

groep. Theorie, verwijstrajecten en onderzoek met betrekking tot het passend onderwijsbeleid zijn geactualiseerd. Dit geldt ook voor de competenties voor passend onderwijs voor leraren basisonderwijs. Toegevoegd zijn het feedback geven op drie niveaus, met daarbij theorie van Hattie (2009) en over 'fixed and growth mindset' van Dweck (2013). Ook het coöperatief leren met de theorie van Kagan (2010) is nieuw, evenals het evalueren van onderwijs op een summatieve en formatieve wijze, de leerlijn van zelfstandig verwerken naar zelfverantwoordelijk leren en de theorie over welke doelen je kunt stellen met betrekking tot zelfstandigheid per bouw. Het IGD-model is toegevoegd als didactisch model, evenals nieuwe observatiemodellen om kinderen met speciale behoeften te observeren en het reflectiemodel 'De ideale leraar'.

De bij dit boek behorende website is eveneens herzien en bevat nieuwe PPT's, observatieformulieren, opdrachten, tentamenvragen en suggesties voor verder lezen en zoeken. Bij dit boek is tevens een educatieve app verschenen, genaamd *Toolbox Klassenmanagement*, te downloaden in de appstore voor Android.

In dit boek worden theorieën en strategieën aangereikt, waarmee je als leraar situationeel kunt leidinggeven aan een dynamische klas. Het praktische doel is dat je in staat bent een handige gereedschapskist aan te leggen met klassenmanagementtools. Het vergroten van je handelingsrepertoire op het gebied van klassenmanagement zal ertoe bijdragen dat je zelfverzekerder en met meer plezier voor de klas zult staan. Dit is echter een boek over meer dan klassenmanagement alleen. Het gaat ook over wat voor soort leraar je wilt worden en op wat voor manier je tegen kinderen aankijkt.

Tot slot wil ik nog een aantal mensen bedanken. Ten eerste mijn gezin, voor de tijd die zij mij hebben gegund om dit boek te schrijven: mijn man Joep en mijn kinderen Eline, Sterre en Wouter. De uitgever, Esther en de redactie, Anky en Christel bedank ik voor de bruikbare feedback. Marieke en Eva dank ik voor de bijdragen aan de groepsplannen. Mijn studenten aan de Pabo Hogeschool van Amsterdam wil ik bedanken omdat zij mij hebben geïnspireerd bij het schrijven van dit boek. Als laatste bedank ik de kinderen en het team van Montessorischool Landsmeer en de 9e Montessorischool uit Amsterdam. De eerste vanwege het mooie beeldmateriaal dat op hun school geschoten mocht worden. De tweede, omdat mijn onderwijs carrière als leraar daar begon en ikzelf me daar de vaardigheden om een goede klassenmanager te worden eigen heb gemaakt te midden van fantastische kinderen.

Het werk van een leraar is een prachtige queeste, waarbij je dagelijks kinderen mag begeleiden bij hun ontwikkeling en lichtjes mag laten stralen. Ik wens je veel plezier in je klas!

Landsmeer, juni 2017
Miriam Klamer-Hoogma

Inhoud

Studiewijzer 7

1 **Klassenmanagement: voorwaarde voor goed onderwijs 11**

- 1.1 Klassenmanagement: een definitie 12
  - 1.2 Inzichten uit recent wetenschappelijk onderzoek 13
  - 1.3 Benaderingen van klassenmanagement 15
  - 1.4 Klassenmanagement en onderwijsvisies 17
  - 1.5 Klassenmanagementstrategieën 20
  - 1.6 Klassenmanagement en passend onderwijs 21
  - 1.7 Klassenmanagement, een schoolbreed gedragen visie 22
  - 1.8 Opbouw van dit boek 23
- [Samenvatting 26](#)

2 **Pedagogisch klimaat: pedagogisch handelen 29**

- 2.1 Pedagogisch klimaat 30
  - 2.2 Basisbehoeften van het kind 34
  - 2.3 Pedagogisch vakmanschap 38
  - 2.4 Rust en harmonie in de klas 48
- [Samenvatting 54](#)

3 **Organisatie van de leeromgeving: organisatorisch handelen 57**

- 3.1 Beheer van ruimte: inrichting van het klaslokaal 58
  - 3.2 Regels, afspraken en routines 68
  - 3.3 Zelfstandig werken 73
  - 3.4 Organisatie van het zelfstandig werken 81
  - 3.5 Beheer van tijd: planning en timemanagement 101
- [Samenvatting 106](#)

4 **Effectief lesgeven: didactisch handelen 109**

- 4.1 Een effectieve les 111
  - 4.2 Didactische modellen 112
  - 4.3 Differentiatie 120
  - 4.4 Didactische werkvormen 127
  - 4.5 Coöperatieve werkvormen en coöperatief leren 129
  - 4.6 Feedback geven 131
  - 4.7 Evalueren van onderwijs 132
  - 4.8 Didactisch vakmanschap 134
- [Samenvatting 138](#)

- 5 Groepsdynamiek en leidinggeven 141**
  - 5.1 Groepsdynamiek 142
  - 5.2 Groepsvorming 145
  - 5.3 Groepsrollen 152
  - 5.4 Leidinggeven en communiceren 154
  - 5.5 Observatie-instrumenten bij groepsdynamiek en leidinggeven 162
Samenvatting 164

- 6 Adaptief onderwijs en passend onderwijs 167**
  - 6.1 Politieke en maatschappelijke ontwikkelingen 168
  - 6.2 Adaptief onderwijs 174
  - 6.3 Kinderen verschillen van elkaar 175
  - 6.4 Universele behoeften van kinderen 176
  - 6.5 Observeren van verschillende behoeften 181
  - 6.6 Pedagogische strategieën 186
  - 6.7 Adaptief en passend onderwijs organiseren 190
  - 6.8 Van groepsoverzicht naar groepsplan 193
  - 6.9 Kinderen met speciale behoeften 197
  - 6.10 De reflectieve leraar 211
Samenvatting 214

Bijlagen

- 1 Groepsoverzicht technisch lezen 216
- 2 Groepsbeeld onderbouw 219
- 3 Groepsoverzicht voorbereidend rekenen 220
- 4 Specifieke onderwijsbehoeften en onderwijsaanbod per subgroep 223
- 5 Pedagogisch-didactisch groepsplan voorbereidend rekenen 224

Literatuur 228

Illustratieverantwoording 234

Register 235

Over de auteur 240

Studiewijzer

Dit boek is bedoeld als studieboek voor studenten aan de pabo en de universitaire pabo vanaf het eerste studiejaar en voor leraren die hun klassenmanagementvaardigheden willen vergroten.

In het boek vind je een aantal onderdelen die je helpen bij het bestuderen van de stof. Zo begint ieder hoofdstuk met een openingscasus die meteen een koppeling geeft met de dagelijkse onderwijspraktijk. Belangrijke begrippen staan in de kantlijn weergegeven; zo is ook meteen herkenbaar waar de begrippen uitgelegd worden. Verder staan er vragen en opdrachten tussen de teksten. Deze helpen je om over de stof na te denken, erop te reflecteren en er actief mee aan de slag te gaan. Ieder hoofdstuk sluit af met een korte samenvatting, zodat je de kernelementen nog eens rustig kunt nalezen. Verder wordt het boek online ondersteund via de website klassenmanagement.noordhoff.nl met daarop onder andere aanvullende informatie voor docenten (zoals PPT's met colleges, toetsvragen) en studenten (observatieformulieren en extra oefeningen) en weblinks. Er is bij het boek ook een educatieve app verschenen (zie de appstore voor Android), getiteld: *Toolbox Klassenmanagement*. In de app vind je zeven tools van klassenmanagement met uitleg, filmpjes en een notepad om je eigen observaties in op te schrijven.

Doelen die je met het bestuderen van dit boek kunt bereiken zijn de volgende:

- Je kent de brede definitie van klassenmanagement.
- Je kunt een positief pedagogisch klimaat creëren vanuit een sensitieve en responsieve houding en kent diverse pedagogische strategieën.
- Je kent de aandachtspunten en strategieën die behoren bij de organisatie van de leeromgeving en kunt deze toepassen in je klas.
- Je kent diverse organisatorische modellen: het GIP-model, het divergente organisatiemodel, het convergente organisatiemodel en modellen om het onderwijs in een combinatiegroep te organiseren.
- Je kent de opbouw van zelfstandig verwerken naar zelfverantwoordelijk leren.
- Je kent het didactische analysemodel, het ADI-model, het IGDI-model, het Schema leren en ontwerpen en je kunt een bewuste keuze maken voor een didactisch model bij een lesontwerp.
- Je kunt een effectieve les voorbereiden, waarbij je gebruikmaakt van diverse vormen van differentiatie en daarbij tegemoet komt aan de verschillen tussen leerlingen.
- Je kunt kinderen op drie niveaus feedback geven.
- Je kunt je onderwijs op een summatieve en formatieve wijze evalueren.
- Je kent de theorie over groepsdynamica en kunt diverse strategieën toepassen om een positieve groep te creëren.
- Je weet wat situationeel leiderschap is en bent in staat om op dit gebied op je eigen leraarsgedrag te reflecteren en kennis hiervan toe te passen in diverse lessen.

- Je kent de cyclus van HGW en kunt de instrumenten groepsoverzicht, groepsbeeld en groepsplan hierbij hanteren.
  - Je kent diverse strategieën om kinderen met speciale behoeften te begeleiden.
  - Je kent de termen pedagogisch en didactisch vakmanschap en bent in staat daarnaar te handelen.
  - Je ontwikkelt je verder in pedagogisch-didactische en communicatieve vaardigheden, in reflecterend vermogen en in professioneel handelen.
  - Je ontwikkelt een visie op adaptief onderwijs, passend onderwijs en klasmanagement.
-

herfst
november

december

2011

januari

lida

jathan

bea

lora

kenal

emma

dirk

5

1

Klassenmanagement: voorwaarde voor goed onderwijs

In dit hoofdstuk worden de volgende vragen beantwoord:

- Wat is klassenmanagement?
- Welke inzichten heeft recent onderzoek opgeleverd met betrekking tot klassenmanagement?
- Welke benaderingen van klassenmanagement zijn er en welke ervan wordt in dit boek gehanteerd?
- Wat heeft klassenmanagement met onderwijsvisie te maken?
- Wat heeft klassenmanagement te maken met pedagogisch-didactische afstemming, groepsdynamiek, leiderschapsstijlen, effectief lesgeven en adaptief onderwijs?
- Welke positie neemt klassenmanagement in bij passend onderwijs?
- Waarom is een schoolbreed gedragen visie op klassenmanagement van belang?

Goed klassenmanagement leidt tot gelukkige leraren en gelukkige kinderen. Leraren die goede klassenmanagers zijn, staan met plezier voor de klas en slagen erin om een leeromgeving te managen en te faciliteren waarin kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen. Klassenmanagement is vanuit het oogpunt van dit boek voorwaardelijk voor het bereiken van *alle* onderwijsdoelen. We richten ons dus niet alleen op de organisatorische aspecten van klassenmanagement, maar ook op de pedagogische en didactische competenties die een goede klassenmanager moet bezitten. We noemen dat pedagogisch en didactisch vakmanschap.

Sinds de invoering van passend onderwijs is het organiseren van een leeromgeving waarin tegemoet gekomen wordt aan zeer diverse onderwijsbehoeften van leerlingen, de grootste uitdaging van leraren geworden. In dit boek wordt een integratief antwoord gegeven op deze uitdaging in de vorm van theorie en klassenmanagementstrategieën.

Openingscasus

1

Valerie staat twee dagen voor groep 3-4. Het is haar eerste jaar als juf en ze vindt het erg leuk, maar ook best pittig om de verantwoordelijkheid te hebben over een klas van 28 kinderen. Haar duo, Nicolette, die de overige drie dagen de klas heeft, is een ervaren leraar. Ze staat al tien jaar voor de klas en heeft behoorlijk wat routine. Soms kijkt Valerie wel een beetje op tegen Nicolette. Bij haar loopt alles zo soepel, het lijkt wel of alles haar makkelijk afgaat. Hoe doet ze dat toch?

Valerie vindt vooral het aan het werk zetten van de kinderen nog lastig. Een goede werksfeer behouden is ook een aandachtspunt. Valerie start de ochtend altijd met het uitdelen van de nakijkbak, maar het overkomt haar nog wel eens dat kinderen hun werk niet hebben ingeleverd, of dat ze zelf een

schrift thuis heeft laten liggen. Dit zorgt ervoor dat de kinderen wat onrustig worden. Valerie wil dan zo snel mogelijk beginnen met instructie geven aan het eerste groepje. Daarvoor heeft ze op aanraden van Nicolette een instructietafel voor in de klas geplaatst. Als ze bezig is met haar uitleg lukt het de andere kinderen nog niet om rustig zelfstandig te werken. Er zijn altijd wel kinderen die gaan lopen, dingen aan haar willen vragen of gewoon niet aan het werk gaan. Valerie moet dan regelmatig streng optreden, wat ze eigenlijk helemaal niet leuk vindt.

En dan zijn er ook nog Jamal en Silke, die allebei graag de leiding nemen in de klas, wat leidt tot veel vervelende opmerkingen en stoer gedrag. Valerie weet eigenlijk niet goed hoe ze zo'n groepsproces nu in goede banen moet leiden.

1.1 Klassenmanagement: een definitie

Uit de openingscasus blijkt dat het voor Valerie, een startende leraar, nog niet meevalt om een klas effectief te begeleiden. Een kwart van de startende leraren verlaat binnen vijf jaar het onderwijs, zo heeft onderzoek aangetoond. Dat is zonde, want startende leraren zijn meestal enthousiast en vol met ideeën. Klassenmanagement en omgaan met lastig gedrag blijken de grootste struikelblokken te vormen. Uit dit boek zal blijken dat klassenmanagement en het creëren van rust en harmonie in de klas (wat problemen voorkomt) juist heel goed te leren valt!

Wat is klassenmanagement? Het begrip klassenmanagement moet in dit boek breder opgevat worden dan de Nederlandse taal toelaat. Het Engelse *classroom management* komt meer in de richting (Klarus & Wardekker, 2011), daar het ook het pedagogisch-didactisch handelen, het omgaan met groepsdynamiek, communiceren en leidinggeven omvat. In die bredere betekenis bedoelen we met klassenmanagement alle strategieën die leraren kunnen gebruiken om een productief en positief groepsklimaat te bevorderen.

Samenvattend komt dit neer op het scheppen van voorwaarden voor effectief onderwijs.

Klassenmanagement omvat maatregelen die het effectief en efficiënt gebruik van lessen en lestijd bevorderen, waaronder maatregelen hoe je rust en harmonie in je klas kunt creëren. Leraren die goed zijn in klassenmanagement weten hoe ze effectief les moeten geven en welke strategieën belangrijk zijn om een positieve groep en een goede werksfeer in de klas te realiseren en ze kunnen op een adaptieve manier omgaan met verschillen tussen kinderen. Kinderen die les krijgen van een goede klassenmanager (lees: een goede leraar) krijgen de mogelijkheid om actief te leren en zich sociaal-emotioneel goed te ontwikkelen.

Klassenmanagement is zowel instrument als voorwaarde voor het bereiken van alle onderwijsdoelen. Welke onderwijsdoelen je nastreeft hangt direct samen met je onderwijsvisie. De onderwijsvisie van een school heeft als zodanig direct invloed op de aard en inhoud van de klassenmanagementstrategieën. Strategieën die te maken hebben met: plannen, voorbereiden, organiseren, beslissen, begeleiden, controleren, evalueren, sturen en bijsturen. Met leidinggeven.

1.2 Inzichten uit recent wetenschappelijk onderzoek

Er is veel onderzoek gedaan naar de wijze waarop scholen en leraren de kwaliteit van hun onderwijs en de leerprestaties van leerlingen kunnen verbeteren. De Amerikaan Robert Marzano heeft deze kennis over 'wat werkt in het onderwijs' verder in kaart gebracht door meta-analyses te maken van onderwijsonderzoek dat de afgelopen 35 jaar is uitgevoerd. Op basis van deze meta-analyses kwam hij tot elf factoren die de meeste invloed hebben op de prestaties van kinderen (zie figuur 1.1). Klassenmanagement (in 'enge' zin, niet in brede zin, zoals bedoeld in dit boek) is een van de factoren die een grote rol spelen. Voor meer informatie over dit onderzoek verwijzen we naar de publicatie *Wat werkt op school* (Marzano, 2009). De conclusie van zijn onderzoek is: de belangrijkste factor die van invloed is op het leren van leerlingen is de leraar!

Uit figuur 1.1 blijkt dat je als leraar diverse rollen inneemt. Je bent tegelijkertijd pedagoog, didacticus, organisator en klassenmanager op macro-, meso- en microniveau. Op macroniveau: gezien vanuit je rol als teamlid van de school waarvan je deel uit maakt (of nog verder: gezien vanuit de vormende en opvoedkundige taak van jou als leraar in de samenleving). Op mesoniveau: je rol in de klas, in je groep. Op microniveau: de les die je geeft (dit komt niet terug in figuur 1.1). Marzano (2010) bespreekt deze rollen ook en legt ze als volgt uit. De leraar is volgens hem:

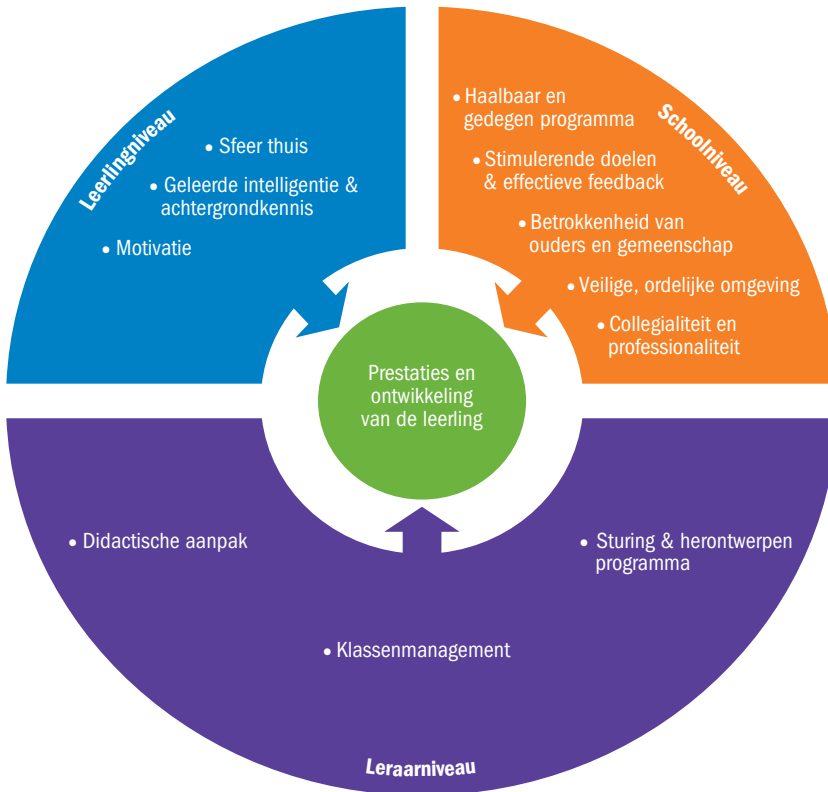
- *Ontwerper van het curriculum*. Daarmee bedoelt hij dat je niet blind een lesmethode volgt, maar dat je de leerinhoud afstemt op de verschillen tussen kinderen (zowel als groep als individueel). Je gebruikt hierbij zowel pedagogische als didactische kennis.
- *Instructeur*. De leraar geeft gevarieerd en effectief instructie, afgestemd op het doel van de les en de behoeften van kinderen.
- *Klassenmanager*. De leraar plant en organiseert het onderwijs efficiënt en doelgericht.

Macroniveau

Mesoniveau

Microniveau

FIGUUR 1.1 Factoren die van invloed zijn op de prestaties en ontwikkeling van kinderen

Bron: Marzano, 2009

Deze rollen staan niet los van elkaar, maar beïnvloeden elkaar, vormen een geheel. Echter, het goed uitoefenen van je rol als klassenmanager vormt het fundament van het uitoefenen van de andere twee rollen. Klassenmanagement vormt dan de basis voor effectieve instructie en ontwerp van het curriculum.

TUSSENVRAAG 1.1

- Welke rol gaat je makkelijk af bij het lesgeven?
- Welke rol wil je nog beter ontwikkelen en waarom?

Effectief klassenmanagement richt zich volgens Marzano (2010) vervolgens op vier strategieën:

- regels en routines
- omgaan met ordeverstoring gedrag
- een goede relatie tussen leraar en leerlingen
- de juiste mentale houding van de leraar

De tweede strategie die Marzano hanteert wordt in dit boek niet zo genoemd. In plaats van het omgaan met ordeverstoring gedrag hebben we het over pedagogische strategieën om ordeproblemen te voorkomen. Deze strategieën zijn gericht op het creëren van rust en harmonie in de klas. Vanuit onze visie kun je ordeproblemen voorkomen door een positief pedagogisch

klimaat te creëren, meesterlijk te differentiëren en situationeel leiding te geven. We gaan daarnaast in op de strategieën die je kunt inzetten bij kleine incidenten (die niet overeenkomen met gewenst gedrag) en hoe je kinderen met speciale (gedrags)behoeften kunt begeleiden.

Marzano wijst op het belang om verantwoordelijkheid te stimuleren bij leerlingen, het belang van een goede start met je groep en de rol van schoolbreed klassenmanagement.

Een andere meta-analyse die gebruikt is voor dit boek, is van Hattie (2009). Hij onderzocht meer dan achthonderd studies en ontdekte de kracht van feedback als tool om leren zichtbaar te maken voor kinderen. Volgens Hattie is het belangrijk om leren door de ogen van leerlingen te zien en hen te helpen eigenaar te worden van hun leerproces.

Feedback

Veel van de strategieën beschreven in dit boek zijn gebaseerd op de uitkomsten van deze meta-analyses. Daarnaast is er onder andere gebruikgemaakt van recent onderzoek van Dweck (2006, 2013), Bosker e.a. (2015), Kagan (2010), Evertson en Weinstein (2006), het Kohnstamm Instituut (Universiteit van Amsterdam), ITS Radboud Universiteit Nijmegen, Universiteit Utrecht en de Onderwijsraad.

1.3 Benaderingen van klassenmanagement

In de literatuur vind je diverse benaderingen van klassenmanagement die elkaar deels overlappen. In het *Handbook of Classroom Management* van Evertson en Weinstein (2006) worden diverse strategieën voor klassenmanagement beschreven, waaraan zes benaderingen van klassenmanagement ten grondslag liggen. Klarus en Wardekker (2011) vatten deze als volgt samen:

- 1 gedragsgeoriënteerde benadering
- 2 op zelfsturing gerichte benadering
- 3 ecologische benadering
- 4 gespreksgeoriënteerde benadering
- 5 curriculumgeoriënteerde benadering
- 6 relationele benadering

Ad 1 Gedragsgeoriënteerde benadering

De gedragsgeoriënteerde benadering van klassenmanagement gaat uit van behavioristische leerprincipes. Skinner en Bandura zijn hiervan de belangrijke vertegenwoordigers. Behavioristische leerprincipes zijn gebaseerd op de aanname dat leren ontstaat uit het belonen van gewenst gedrag en het bestraffen van ongewenst gedrag. Straffen gaat echter lijnrecht in tegen de basisbehoeften van kinderen en wordt als 'opvoedmiddel' in dit boek niet ondersteund. Daarbij komt dat bekrachtigen van gewenst gedrag aantoonbaar meer effect heeft. Veel gedragsverbeteringsprogramma's die voortkomen uit het behaviorisme, zijn tegenwoordig gericht op het belonen van goed gedrag, een voorbeeld hiervan is PBS (Positive Behavior Support).

Ad 2 Op zelfsturing gerichte benadering

De op zelfsturing gerichte benadering is ontstaan als reactie op de eenzijdige gedragsmatige aanpak van de behavioristen. Het is een humanistische, kindgerichte aanpak van klassenmanagement, die als doel heeft dat kinderen hun eigen gedrag en ontwikkeling adequaat kunnen sturen op basis van

goed ontwikkelde waarden en normen. In deze benadering is de intrinsieke motivatie van kinderen belangrijk. Kinderen hebben van nature de wil om te leren, om zich te ontwikkelen en om sociaal gepast gedrag te vertonen. Het creëren van zelfverantwoordelijke, sociale en betrokken individuen is het doel. Namen die bij deze benadering horen zijn onder andere: Maria Montessori, Kees Boeke en Celestin Freinet.

Ad 3 Ecologische benadering

De ecologische benadering van klassenmanagement richt zich op het aanpassen van de omgeving aan het doel van je onderwijs. De klas als systeem, waarbij de klassenmanager allerlei processen bestudeert (zoals les-overgangen, groepsprocessen, de start van een les, hoe routines worden gevormd) en waarbij leraar en leerlingen gezamenlijk een set gewoontes, normen en waarden creëren. Orde houden, je op meer dingen tegelijk kunnen richten, vaart in de les houden, kinderen erbij betrekken en een uitdagende en afwisselende les kunnen voorbereiden zijn onderwerpen bij deze benadering. Kounin (1970) en Veenman e.a. (2003) zou je aan de ecologische benadering kunnen verbinden.

Ad 4 Gespreksgeoriënteerde benadering

De gespreksgeoriënteerde benadering van klassenmanagement richt zich op het analyseren van gesprekken tussen de leraar en de leerlingen. Het bewust toepassen van communicatieve strategieën bij klassenmanagement komt voort uit deze zienswijze. Op het gebied van klassenmanagement zijn er veel overeenkomsten te vinden met de ecologische benadering. Er is echter meer aandacht voor het empathisch vermogen van de leraar zoals dat naar voren komt in technieken als actief luisteren, taakafstemming en responsieve instructie (zie hoofdstuk 2 en 6).

Ad 5 Curriculumgeoriënteerde benadering

Het vertrekpunt van de curriculumgeoriënteerde benadering van klassenmanagement is dat didactisch en inhoudelijk goed onderwijs leidt tot een positief groepsklimaat. Door aantrekkelijk lesmateriaal te creëren willen de aanhangers van deze benadering kinderen motiveren tot leren.

Klassenmanagement richt zich met name op didactiek en het motiveren van kinderen. Probleemgestuurd onderwijs, ontwikkeld door Klaassen (1995), en realistisch rekenonderwijs zijn gefundeerd op deze principes.

Ad 6 Relationele benadering

In een relationele benadering van klassenmanagement (Wubbels, e.a., 2011) worden situationele leiderschapsstijlen (zie hoofdstuk 5) gecombineerd met een systeembenadering van communicatie (onder andere Watzlawick e.a., 1970). De leraar en zijn klas worden opgevat als een sociaal systeem, waarbij er voortdurend interacties en beïnvloedingen op elkaar zijn. Dit systeem is volgens Den Brok e.a. relatief stabiel en uniek. Met stabiel wordt bedoeld dat door de feedback die over en weer gegeven wordt een zeker evenwicht in stand wordt gehouden (het wordt niet plotseling een 'wanordelijke chaos'). Met uniek wordt bedoeld: elk systeem is anders voor elke leraar-klascombinatie. In deze benadering wordt de focus gelegd op de relatie tussen de leraar en de leerlingen, door met behulp van een vragenlijst en een model dat hieruit voortkomt, percepties van leerlingen van hun leraar in kaart te brengen. Dit model wordt besproken in hoofdstuk 5.

In al deze benaderingen wordt klassenmanagement niet als doel gezien, maar als een middel, een instrument. Het doel dat wordt nagestreefd met het gegeven onderwijs, hangt af van de onderwijsvisie die een school heeft en de pedagogische kern van het onderwijs dat een school wil uitdragen. In dit boek wordt een eclectische benadering van klassenmanagement gehanteerd. Dat wil zeggen dat de strategieën die genoemd worden om een goede klassenmanager te worden te herleiden zijn tot met name vijf van de hiervoor besproken benaderingen: de op zelfsturing gerichte benadering, de ecologische benadering, de gespreksgeoriënteerde benadering, de curriculumgeoriënteerde benadering en de relationele benadering.

Eclectische
benadering

1

1.4 Klassenmanagement en onderwijsvisies

Jouw onderwijsvisie hangt direct samen met de wijze waarop jij je klassenmanagement vorm zal geven. We gaan in deze paragraaf eerst in op de verschillende onderwijsvisies zoals die te vinden zijn in onderwijstradities. Vervolgens behandelen we schooltypen met de bijbehorende onderwijsvisies.

1.4.1 Onderwijsvisies en onderwijstradities

Er bestaan op de basisscholen in Nederland grote verschillen in onderwijsvisie. We plaatsen deze onderwijsvisies in vier onderwijstradities: volgens het behaviorisme (lineair vormgegeven), het sociaal constructivisme (concentrisch vormgegeven), de groepsgerichte onderwijstraditie en de individugerichte onderwijstraditie.

Onderwijstraditie 1: behaviorisme

De eerste onderwijstraditie, volgens het behaviorisme, heeft de volgende kenmerken:

- scholen met een lineair curriculum
- leerprogramma opgesplitst in delen met een relatief vaste vormgeving
- cursorische vormgeving
- gebruik van programma's, lesmethoden en leerlijnen
- gericht op aanleren van vaardigheden en reproduceerbare kennis
- nadruk op instructie en oefenen
- leraar als uitvoerder

Onderwijstraditie 2: sociaal constructivisme

De tweede onderwijstraditie, volgens het sociaal constructivisme, heeft de volgende kenmerken:

- concentrisch curriculum
- werken met betekenisvolle gehelen
- gebruikmaken van diverse bronnen
- gericht op kennisconstructie (begrip, samenhang)
- onderwijsvormen: ontdekkend en onderzoekend leren, leergesprek, feedbackgesprek
- formatieve evaluatie
- leraar als ontwerper en begeleider

TUSSENVRAAG 1.2

- Voel jij je in je denken het meest aangetrokken tot traditie 1 of 2? En waarom is dat?
- Vanuit welke traditie werkt je stageschool?
- Hoe zou jij het liefste willen werken en wat zijn uitzonderingen daarbij?

Onderwijsstraditie 3: groepsgericht

De groepsgerichte onderwijsstraditie wordt als volgt gekenmerkt:

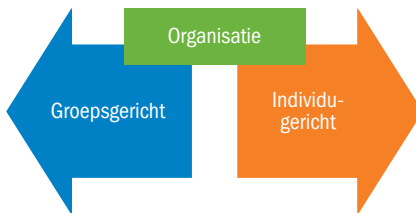
- klassikaal onderwijs
- de klas of groep als eenheid
- onderwijs wordt voor de hele groep georganiseerd
- organisatie: een leraar per jaargroep
- het curriculum is uitgangspunt, kind volgt het onderwijs

Onderwijsstraditie 4: individugericht

De vierde onderwijsstraditie is individugericht en heeft de volgende kenmerken:

- individuele kind als uitgangspunt
- denken in individuele leerroutes, leer- en ontwikkelingslijnen
- onderwijs wordt georganiseerd rond individuele verschillen
- groepsactiviteiten als middel tot individueel leren
- onderwijs is kindvolgend

FIGUUR 1.2 Individuele of groepsgerichte onderwijsstraditie

TUSSENVRAAG 1.3

- Past de visie op onderwijs die jij hebt bij onderwijsstraditie 3 of onderwijsstraditie 4? En kun je dat uitleggen?
- Bij welke onderwijsstraditie hoort jouw (stage)school?
- Hoe zou jij het liefste willen werken op een school?

1.4.2 Schooltypen en onderwijsvisies

De vier onderwijsstradities kunnen we vertalen in vier schooltypen, namelijk:

- neoklassikale school
- individugerichte school
- gemeenschapsschool
- ontwikkelingsgerichte school

Verwerken we dit in een model, dan ziet dat eruit als in figuur 1.3.

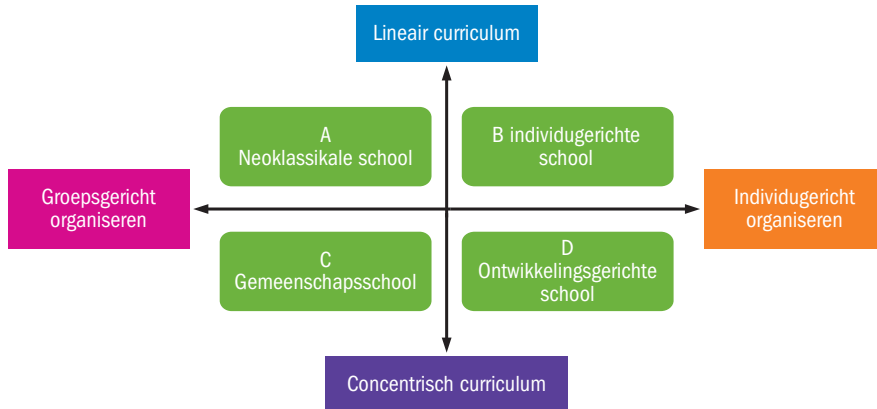
Hierna beschrijven we de vier verschillende schooltypen met bijbehorende onderwijsvisies, zoals weergegeven in het model van figuur 1.3.

Type A: neoklassikale school

De neoklassikale school kent een lineair curriculum. Het uitgangspunt is de groep (leerstofjaarklassysteem). Kenmerken zijn verder:

- werken met lesmethoden
- convergente differentiatie (zie subparagraaf 4.3.2)
- differentiatie gericht op behalen van lesdoel en periodedoel voor zo veel mogelijk kinderen

FIGUUR 1.3 Vier basistypen van scholen

Bron: APS (2011)

- differentiatie volgens het BHV-model (basisstof, herhalingsstof en verrijkingsstof, zie subparagraaf 4.3.2)
- organisatie-model: GIP-model of convergent organisatie-model gericht op zelfstandig verwerken (zie hoofdstuk 3)
- middel om met verschillen om te gaan: groepsbeeld, groepsoverzicht en groepsplan (zie hoofdstuk 6)

Type B: individugerichte school

De individugerichte school kent een lineair curriculum. Het individuele kind is uitgangspunt. Kenmerkend voor de individugerichte school is het volgende:

- onderwijs gericht op de onderwijsbehoeften van het kind
- divergente differentiatie (zie subparagraaf 4.3.2)
- werken in de zone van de naaste ontwikkeling
- holistische benadering van onderwijs
- onderwijs is gericht op brede ontwikkeling
- middel om met verschillen om te gaan: groepsbeeld, groepsoverzicht en groepsplan
- organisatie-model: divergent organisatie-model met individuele instructie, gericht op zelfverantwoordelijk leren
- leraar als begeleider van het ontwikkelingsproces

Type C: gemeenschapsschool

De gemeenschapsschool kent een concentrisch curriculum en neemt de groep als uitgangspunt. Kenmerken zijn:

- onderwerp of concept staat centraal
- aandacht tussen balans betekenisvol en zinvol
- *community of learners*
- differentiatie door verschil in activiteiten en verwerkingen (niveau, interesse, leerstijl)
- kringgesprek en leergesprek
- coöperatieve werkvormen
- leraar creëert onderwijsleersituatie vanuit lesdoel en vanuit onderwijsbehoeften van kinderen
- middel om met verschillen om te gaan: groepsbeeld, groepsoverzicht en groepsplan

Type D: ontwikkelingsgerichte school

De ontwikkelingsgerichte school kent een concentrisch curriculum en neemt het individu als uitgangspunt. Kenmerken zijn:

- accent op eigenaar van leerproces
- accent op balans tussen betekenisvol en zinvol
- leerling heeft invloed op eigen activiteiten (inhouden, werkvormen, samenwerkingsvormen, producten, doelen)
- leerling werkt aan betekenisvolle gehelen
- accent op reflectie: gesprek over effect van het leren
- leraar als ontwerper en begeleider
- middel om met verschillen om te gaan: groepsbeeld, groepsoverzicht en groepsplan

TUSSENVRAAG 1.4

- Naar welk type school gaat jouw voorkeur uit?
- Welke gemeenschappelijke elementen vind je terug bij de diverse schooltypen?
- Welke onderdelen die genoemd zijn, vind jij het belangrijkste? Maak een prioriteitenlijstje met ten minste vier punten die je terug zou willen zien in de school waar jij wilt gaan werken.

Welke benadering van klassenmanagement jij hanteert is verbonden met de visie op onderwijs die jij als leraar hebt.

1.5 Klassenmanagementstrategieën

Wat heeft klassenmanagement te maken met pedagogisch-didactische afstemming, effectief lesgeven, groepsdynamiek, leiderschapsstijlen en adaptief onderwijs?

Het scheppen van een goed pedagogisch en productief klimaat is voor veel beginnende leraren een flinke opgave. Het is daarom belangrijk dat startende leraren inzicht verwerven in de belangrijkste aspecten van klassenmanagement, waaronder de relatie tussen de leraar met zijn leerlingen. Startende leraren (en elke andere leraar trouwens ook) zijn erbij gebaat als ze kunnen beschikken over een praktisch instrumentarium aan klassenmanagementtools of -strategieën, zodat ze weten wat ze moeten doen om het doel dat ze voor ogen hebben te behalen: het creëren van een fijne klas, waarin kinderen op een positieve manier omgaan met elkaar en zich goed kunnen ontwikkelen.

Lesgeven is *knowing in action*, ofwel *knowing what to do when you don't know what to do* (Piaget (1896-1980). Van der Wolf vertaalde dit als: lesgeven is weten wat je moet doen onder zich niet herhalende omstandigheden. In feite raakt dit precies de spijker op zijn kop. In dit boek proberen we theorieën en strategieën aan te reiken, zodat je als leraar weet wat je moet doen in een dynamische klas.

Het praktische doel is dat je een handige gereedschapskist aanlegt met *klassenmanagementtools*. Het vergroten van je handelingsrepertoire op het gebied van klassenmanagement zal ertoe bijdragen dat je zelfverzekerder en met meer plezier voor de klas zult staan. Situationeel, snel en positief kunnen handelen zorgt voor rust en een goede sfeer in je klas en dit komt ten goede aan de kinderen!

Dit boek biedt diverse klassenmanagementstrategieën:

- strategieën voor een goed pedagogisch klimaat en een positieve werksfeer (hoofdstuk 2)
- strategieën voor het creëren en behouden van rust en harmonie in de klas (hoofdstuk 2)
- pedagogische afstemmingsstrategieën (hoofdstuk 2 en 6)
- organisatorische strategieën gericht op het beheer van de ruimte en de tijd (hoofdstuk 3)
- didactische afstemmingsstrategieën (hoofdstuk 4)
- strategieën voor effectief lesgeven (hoofdstuk 4)
- communicatieve strategieën (hoofdstuk 5)
- strategieën voor het positief beïnvloeden van groepsprocessen (hoofdstuk 5)
- strategieën voor situationeel leiderschap (hoofdstuk 5)
- strategieën voor omgaan met verschillen tussen kinderen (hoofdstuk 2 tot en met 6)
- strategieën voor het begeleiden van kinderen met speciale behoeften (hoofdstuk 6)
- strategieën voor meesterlijk differentiëren en passend onderwijs organiseren (hoofdstuk 6)

Al deze strategieën of tools zorgen ervoor dat je je kunt bekwalen in het worden van een goede klassenmanager, dus in het worden van een goede leraar. We willen benadrukken dat je deze strategieën niet als een trucje kunt inzetten, het vergt veel kennis, oefening en energie. Klassenmanagement is vanuit de visie van dit boek gericht op het creëren van rust en harmonie in de klas en een rijke leeromgeving van waaruit je het leren en ontwikkelen van kinderen optimaal kunt begeleiden.

1.6 Klassenmanagement en passend onderwijs

Goed klassenmanagement is voorwaardelijk om te komen tot passend onderwijs. In dit boek hanteren we de term 'adaptief onderwijs' bij het verwijzen naar de onderwijskundige theorie van Luc Stevens. Daarnaast gebruiken we de term 'passend onderwijs' wanneer we verwijzen naar het passend-onderwijsbeleid (dit verschil wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 6). Waar het op neerkomt is dat je als leraar op een adaptieve wijze moet kunnen omgaan met alle verschillen die er bestaan tussen kinderen en daar de leeromgeving naar kunt inrichten.

Als het organisatorische deel van je klassenmanagement op orde is, scheidt dit tijd, rust en ruimte. Ruimte die je kunt gebruiken om goed te differentiëren, door te kijken en te luisteren naar kinderen in je klas. Als je een goede klassenmanager bent, zul je ruimte krijgen voor reflectie op je eigen leraarsgedrag en de effecten van je pedagogisch-didactisch handelen op je leerlingen. Luister veel naar de kinderen in je klas en kijk ook naar de feedback die ze geven (onder andere met hun lichaamstaal). Daar kun je veel van leren. Probeer steeds dat wat kinderen aan je teruggeven (aan woorden, lichaamstaal, ingeleverd werk, energie), te beschouwen als feedback op jouw leraarsgedrag. Wat doe je ermee, welke gevolgen heeft de feedback die je terugkrijgt voor je onderwijsaanbod, voor je leiderschapsstijl, voor de

manier waarop je met de kinderen omgaat? Dat is in essentie waar het 'omgaan met verschillen' om draait, namelijk:

- het kunnen inzien van de (sociale en onderwijs)behoeften van de kinderen in je klas
- je pedagogisch-didactisch handelen daarop afstemmen
- de onderwijsleeromgeving daarnaar kunnen inrichten
- feedback kunnen opvatten als reflectie op je eigen leraarsgedrag

1.7 Klassenmanagement, een schoolbreed gedragen visie

Elke leraar op een school is bezig met klassenmanagement. Leraren organiseren hun lessen op een bepaalde manier, zoals ze dat gewend zijn en passen intuïtief vaak al veel strategieën toe die in dit boek staan beschreven. Het gaat erom dat leraren bewust aan de slag gaan met klassenmanagement en dat je als schoolteam bewust bekwame leraren krijgt. Het kunnen reflecteren op je eigen leraarsgedrag is daar een belangrijk onderdeel van: je afvragen waarom je op een bepaalde wijze iets aanpakt, jezelf vragen stellen en je werkwijze evalueren en steeds weer aanpassen. Zo doet meester Najib dat in voorbeeld 1.4.

Reflecteren

VOORBEELD 1.4

Meester Najib reflecteert op zijn leraarsgedrag

Tijdens het zelfstandig werken loopt meester Najib een ronde. Opeens wordt het onrustig. Een paar kinderen beginnen steeds harder te praten, waar een ander groepje weer last van heeft. Intussen zit de instructiegroep al een tijdje op Najib te wachten. Ze worden ongeduldig, want ze hebben Najib nodig. Na afloop van deze ochtend reflecteert Najib op zijn leraarsgedrag. Hij vraagt zich af: hoe kwam het dat het niet zo lekker liep vanmorgen? Waarom werden Dani en Jarco zo druk? En hoe kan ik de volgende keer voorkomen dat de instructiegroep zo lang op mijn hulp moet wachten?

Na de kleine pauze start Najib met een groepsles. Daarna volgt weer een zelfstandige werkperiode. Najib probeert toe te passen wat hij vanmorgen heeft geleerd. Hij begint nu met de instructiegroep een korte opdracht te geven, dan pas start hij met zijn serviceronde. Na afloop van de werkperiode evalueert hij met de klas: hoe vonden de kinderen dat het ging?

Om bewust aan de slag te kunnen gaan met klassenmanagement is het goed om een gezamenlijke visie op klassenmanagement te ontwikkelen, die schoolbreed gedragen wordt. Klassenmanagement kan pas werkelijk effectief zijn als kinderen op school continuïteit en eenduidigheid ervaren en een doorgaande ontwikkeling kunnen doormaken. Dat betekent ten eerste dat de inhoud van het onderwijs in de verschillende leerjaren of bouwen op elkaar is afgestemd en ten tweede dat het klassenmanagement dat gehanteerd wordt in de diverse groepen op elkaar aansluit. Als kinderen naar een andere klas of een andere bouw gaan, verandert er al heel veel. Het is daarom goed als er ook een aantal dingen herkenbaar en gemeenschappelijk is,

Continuïteit
Eenduidigheid
Doorgaande
ontwikkeling

zoals de regels in een klas, de manier waarop rondes gelopen worden, het teken voor uitgestelde aandacht dat gebruikt wordt en de wijze waarop feedback wordt gegeven aan kinderen.

Klassenmanagementtechnieken en -vaardigheden zijn individueel goed te leren. Als een school zijn visie op klassenmanagement gezamenlijk herijkt, heb je nog meer kans op succes. Het is daarom goed om op schoolniveau te praten over de onderwerpen (zoals beschreven in de hoofdstukken hierna) die te maken hebben met klassenmanagement en effectief onderwijs, om vervolgens een plan uit te zetten. Het formuleren van heldere pedagogische uitgangspunten is daarbij van belang. Dat start met de vraag: waartoe dient ons onderwijs, wat is de pedagogische kern van onze onderwijsvisie? Dit verfijnt zich steeds meer in doelen als: we willen graag dat kinderen eigenaar worden van hun leerproces, dat kinderen een grote mate van zelfstandigheid en verantwoordelijkheid voor hun handelen bezitten en ook een grote sociale verantwoordelijkheid kunnen dragen. Vervolgens vraagt het schoolteam zich af: hoe kunnen we dat concreet vormgeven in de diverse bouwen? De gezamenlijke pedagogische visie wordt dan naar de praktijk vertaald: zo doen we dat op onze school.

Nadat je op schoolniveau een plan hebt gemaakt, een schoolvisie op klassenmanagement, volgt de praktische vertaling ervan per bouw. Er bestaan namelijk belangrijke verschillen tussen hoe je het klassenmanagement vormgeeft in de onderbouw (groep 1-2), middenbouw (3-4-5) en bovenbouw (6-7-8). Als die afspraken gemaakt zijn, kun je ook per bouw afspreken om elkaar te coachen. Dat kun je doen door middel van collegiale consultatie of intervisie.

Binnen de afspraken die je maakt over klassenmanagement op teamniveau of op bouwniveau zul je trouwens altijd nog individuele verschillen behouden. Dat is ook goed, iedereen heeft recht op zijn eigen stijl van lesgeven en kan daarbij gebruikmaken van zijn eigen specifieke onderwijstalenten. Het gezamenlijke plan zorgt ervoor dat er een duidelijk herkenbare, doorgaande lijn ontstaat in de school. Dat bevordert de effectiviteit van het onderwijs en zorgt voor synergie tussen leraren en leerlingen.

Intervisie

Synergie

1

1.8 Opbouw van dit boek

In dit boek wordt klassenmanagement benaderd vanuit vijf invalshoeken die met elkaar in verband staan:

- 1 pedagogisch klimaat: pedagogisch handelen
- 2 organisatie van de leeromgeving: organisatorisch handelen
- 3 effectief lesgeven: didactisch handelen
- 4 groepsdynamiek en leiding geven
- 5 adaptief en passend onderwijs

Deze vijf onderwerpen – tevens de hoofdstukken van dit boek – vormen een geheel en kunnen niet los van elkaar gezien worden. Klassenmanagement is in onze optiek dan ook een complex en dynamisch systeem. De genoemde onderwerpen kunnen gezien worden als de voorwaarden om rust en harmonie en 'optimale' leer- en ontwikkelingsresultaten te bereiken.

Ad 1 Pedagogisch klimaat: pedagogisch handelen

Om te beginnen moet het pedagogisch klimaat veilig en prettig zijn. Er moet een goede werksfeer heersen, waarbij er een gevoel van vertrouwen en saamhorigheid is tussen de kinderen onderling en tussen jou als leraar en de kinderen. Je probeert hierbij tegemoet te komen aan de psychologische basisbehoeften: relatie, competentie en autonomie. Als het je lukt om een sfeer van respect en tolerantie te scheppen, zal 'probleemgedrag' veel minder voorkomen en kunnen problemen die zich toch voordoen veel sneller worden opgelost (Marzano, 2010; Onderwijsraad, 2010).

Het pedagogisch klimaat start bij jezelf als professioneel rolmodel en bij de relatie die je hebt met de leerlingen in je klas. Vertrouwen, openheid en respect moeten daarbij sleutelwoorden zijn. Is de relatie tussen jezelf en je groep niet goed, dan zullen andere belangrijke onderdelen van klassenmanagement, zoals handhaven van regels en afspraken, scheppen van rust en harmonie en effectief instructie geven zeer lastig, zo niet praktisch onmogelijk worden. In hoofdstuk 2 zal het pedagogisch klimaat, met daarbij het pedagogisch vakmanschap als belangrijk onderdeel, besproken worden.

Ad 2 Organisatie van de leeromgeving: organisatorisch handelen

De tweede voorwaarde: je organisatie moet op orde zijn! Zowel de inrichting van je klas als de organisatie van onderwijsleerprocessen en het hanteren van duidelijke regels en afspraken, om een paar hoofdpunten te noemen, moeten goed voor elkaar zijn. Er moet een duidelijke structuur in de organisatie van je onderwijs zitten (bijvoorbeeld door de planning op het bord te schrijven en te werken met weektaken, of in de onderbouw door elke dag te beginnen met de dagritmekaarten zingend door te nemen en/of te werken met een kiesbord) en het lopen van vaste rondes volgens een organisatie-model. Je moet kinderen leren dat ze een bepaalde tijd zelfstandig kunnen werken, zodat jij tijd hebt om instructie te geven. Je moet goed zijn in planning en timemanagement en weten hoe je effectieve leertijd kunt realiseren. Hoofdstuk 3 gaat over de organisatie van de leeromgeving.

Ad 3 Effectief lesgeven: didactisch handelen

De derde voorwaarde heeft te maken met je didactisch handelen: hoe ziet een effectieve les eruit? Welke didactische keuzes kun je maken? Hiervoor heb je kennis nodig over didactische modellen, differentiatie, lesdoelen, feedback geven, diverse didactische en coöperatieve werkvormen en moet je op een summatieve en formatieve wijze je onderwijs kunnen evalueren. Didactisch vakmanschap is hierbij een belangrijk onderdeel. Hoofdstuk 4 gaat over de didactische vaardigheden die je nodig hebt om effectief les te kunnen geven.

Ad 4 Groepsdynamiek en leidinggeven

De vierde voorwaarde is dat je grip op je groep moet hebben: het is jouw klas, jij hebt het overwicht (het liefste natuurlijk gezag) en je hebt alle kinderen goed in de gaten (op een positieve manier!). Inzicht in groepsdynamiek en groepsvormende processen en strategieën om situationeel leiding te kunnen geven zijn daarbij onontbeerlijk, waarover in hoofdstuk 5 meer.

Ad 5 Adaptief en passend onderwijs

De vijfde voorwaarde gaat over de attitude, kennis en vaardigheden die je nodig hebt om een leraar te worden die op een adaptieve wijze passend onderwijs kan geven. Hierbij komt de inrichting van passend onderwijs, de

methodiek vanuit handelingsgericht werken en meesterlijk differentiëren aan de orde, met bijzondere aandacht voor kinderen met speciale behoeften.

Een voortdurende drang om jezelf te willen ontwikkelen en verbeteren is van belang om een goede leraar te worden. Het gaat over je competenties, zoals een positieve attitude hebben, je leerlingen tot zelfreflectie en inzicht in eigen handelen aanzetten, effectief instructie kunnen geven en constructieve feedback geven. We eindigen dit boek dan ook met een reflectiemodel, een quickscan waarbij je je eigen leraarskwaliteiten kunt observeren en verbeteren.

TUSSENVRAAG 1.5

Maak een mindmap met als uitgangspunt de vijf onderwerpen die hiervoor genoemd zijn. Zet in het midden het woord *klassenmanagement* en daar omheen: pedagogisch klimaat, organisatie, groepsdynamiek & leidinggeven, didactisch handelen, adaptief & passend onderwijs. Bedenk wat je nu al doet of weet en werk dit beeldend uit in een mindmap. Bedenk vervolgens aan welke onderdelen je nog wilt werken, dit worden je doelen voor klassenmanagement.

Doe deze opdracht in twee- of drietallen. Vul je mindmap aan met opgedane kennis, vaardigheden en inzichten als je het boek uit hebt.

Samenvatting

1

- ▶ Definitie van het begrip klassenmanagement:
Alle strategieën die leraren kunnen gebruiken om een productief en positief groepsklimaat te bevorderen.
- ▶ Inzichten uit onderzoek:
  - Klassenmanagement is een van de elf factoren die van invloed zijn op prestaties en ontwikkeling van kinderen.
  - De belangrijkste factor van invloed op het leren van kinderen is de leraar!
- ▶ Benaderingen van klassenmanagement:
  - gedragsgeoriënteerde benadering
  - op zelfsturing gerichte benadering
  - ecologische benadering
  - gespreksgeoriënteerde benadering
  - curriculumgeoriënteerde benadering
  - relationele benadering
- ▶ Benadering van klassenmanagement in dit boek: een eclecticische benadering, een combinatie van op zelfsturing gerichte, ecologische, gespreksgeoriënteerde, curriculumgeoriënteerde en relationele benadering van klassenmanagement.
- ▶ Je onderwijsvisie is direct van invloed op je klassenmanagement. Er zijn vier onderwijsstradities beschreven: behaviorisme, sociaal constructivisme, groepsgericht en individugericht.
- ▶ Uit de verschillende onderwijsstradities volgen vier verschillende schooltypen met bijbehorende onderwijsvisie:
  - neoklassikale school
  - individugerichte school
  - gemeenschapsschool
  - ontwikkelingsgerichte school
- ▶ Klassenmanagementstrategieën die aan bod komen in dit boek:
  - strategieën voor een goed pedagogisch klimaat en een positieve werksfeer
  - pedagogische en didactische afstemmingsstrategieën
  - strategieën voor effectief lesgeven
  - organisatorische strategieën voor het beheer van ruimte en tijd
  - communicatieve strategieën gericht op situationeel leiderschap en het positief beïnvloeden van groepsprocessen
  - strategieën voor omgaan met verschillen tussen kinderen

- strategieën voor het begeleiden van kinderen met speciale behoeften
  - strategieën voor meesterlijk differentiëren en passend onderwijs organiseren
- ▶ Goed klassenmanagement is voorwaardelijk om te komen tot passend onderwijs. Een schoolbreed gedragen visie op klassenmanagement is belangrijk omdat je daarmee een doorgaande, ononderbroken ontwikkelingslijn voor leerlingen waarborgt. Klassenmanagement en effectief onderwijs gaan dan hand in hand.

© 2010 The McGraw-Hill Companies